

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Liberalism and Populism. A confrontation between the theory of democracy and the theory of social choice

Beus, J.W. de

Citation

Beus, J. W. de. (1983). Boekbespreking van: Liberalism and Populism. A confrontation between the theory of democracy and the theory of social choice. *Acta Politica*, 18: 1983(4), 515-519. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3452399>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3452399>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

begrip op zinvolle wijze in verband weet te brengen met het oorlogszuchtige gedrag van staten.

J. W. Klein

Rüdiger Jütte and Annemarie Grosse-Jütte (eds.), **The Future of International Organization**, London (Frances Pinter (Publishers) Ltd.), 1981, x, 228 p.

De studie van de internationale betrekkingen geeft over het algemeen weinig aanleiding tot opgewektheid; voor de bestudering van het verschijnsel internationale organisatie geldt dit nog in versterkte mate. Bij dit laatste onderwerp wordt men namelijk telkens geconfronteerd met hooggestemde verwachtingen ten aanzien van de wenselijkheid en de mogelijkheid van internationale samenwerking, vooral bij de oprichting van een nieuwe internationale organisatie. In schrille tegenstelling met deze verwachting staat dan de praktijk van alledag. Frustraties en teleurstelling zijn het gevolg, als die praktijk dan niet blijkt te voldoen aan de eerder uitgesproken verwachtingen. Een duidelijk voorbeeld hiervan wordt gevormd door de tegenwoordig veel gehoorde kritiek op het instituut van de Verenigde Naties. In de loop der jaren is wel gebleken dat het binnen de Verenigde Naties niet veel beter – maar ook niet veel slechter – toegaat dan in de wereld erbuiten. Vertegenwoordigers van nationale regeringen proberen er wat zij zien als hun nationale belangen zo goed mogelijk te bevorderen. Die belangen zijn vaak onderling tegengesteld; dat leidt tot conflicten – ook binnen internationale organisaties.

Het boek van Jütte en Grosse-Jütte bevat een verzameling van dertien studies en essays. Deze zijn voortgekomen uit een seminar over internationale organisaties en een colloquium over het beleid van niet-gebonden landen binnen internationale organisaties, die in het academisch jaar 1978-1979 in het Interuniversitaire Centrum voor Postdoctorale Studies in Dubrovnik werden gehouden. De meeste stukken gaan over de Verenigde Naties of met de VN geaffilieerde organisaties. Zij zijn over het algemeen geschreven in een geest van realistische beoordeling van de mogelijkheden van internationale organisaties, grenzend aan pessimisme. De Amerikaan Robert Gregg maakt zich tot tolk van dit pessimistisch realisme als hij over het VN-systeem schrijft:

Its institutions are in conflict; their work habits are often appalling; the quality and even the relevance of the substantive work of the international bureaucracies leaves much to be desired; the results of the negotiating process are frequently tortured texts which create the illusion of action when there is none. These are not faults which are easily corrected, but it must be recognized that they complicate the task of launching the NIEO and that they require much more serious and sustained attention from all governments, North and South than they have had heretofore. (p. 60).

De Belgische politicologe Marjo Hoefnagels vraagt zich af of inter-gouvernemen-

tele organisaties slechts instrumenten van nationale diplomatie zijn of 'meer' zijn dan de som van de lidstaten, een 'eigen' beleid voeren dat afwijkt van dat van de lidstaten. Zij komt tot de conclusie:

... that the present review has produced no signs of IGOs weakening the central position of the nation-states in the contemporary political system, despite their rapid growth in the last few decades. The results seem to support the thesis that IGOs reflect, rather than moderate, the existing power structures. Those who were, or are, optimistic about the role of IGOs as locomotives for change into a better world are likely to be disappointed. (p. 35).

In dit standpunt wordt zij bijgevalen door de Indiase hoogleraar M. S. Rajan die constateert dat de VN niet is opgezet als substituut voor het statensysteem, maar in tegendeel juist bedoeld om dienstbaar te zijn aan dat systeem.

Veel van de bijdragen in deze bundel gaan over de rol en de betekenis van de landen van de derde wereld binnen internationale organisaties. Ook op dit terrein is er sprake van veel teleurstelling en frustratie. Weliswaar beschikken de ontwikkelingslanden, bij voorbeeld in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, over een meerderheid van stemmen en kunnen zij de formele besluitvorming naar hun hand zetten, maar zij missen de politieke macht en de financiële middelen om hun belangen ook werkelijk de doorslag te doen geven. Ook de VN zijn er niet in geslaagd de kloof tussen rijke en arme landen effectief te verkleinen. In nogal wat stukken wordt in dit verband aandacht besteed aan de Nieuwe Internationale Economische Orde, waaraan ook door de rijke landen lippendienst wordt bewezen. Zij blijken echter – enkele uitzonderingen (Nederland, Zweden) daargelaten – nauwelijks bereid daarvoor de noodzakelijke offers te brengen. Terecht waarschuwt Rajendra Chandisingh ervoor alle ontwikkelingslanden over één kam te scheren. Hij maakt een onderscheid tussen de kapitalistische (de meeste ontwikkelingslanden), de niet-kapitalistische (Guinee, Tanzania, Somalië, misschien Algerije en Jamaica) en socialistische (China, Cuba, Noord-Korea en misschien Mozambique) ontwikkelingslanden en constateert terecht dat deze uiteenlopende belangen hebben in een eventuele NIEO. Het is jammer dat Annemarie Grosse-Jütte in een volgende bijdrage ('From Hierarchical to Egalitarian International Decision Structures: Non-aligned Policies in the United Nations System') het begrip 'niet-gebonden' zo ongenueanceerd hanteert; ook binnen de 'niet-gebondenheid' zijn er immers veel gradaties mogelijk. De Pool Jan Bielawski ('The Socialist Countries and the New International Economic Order') beperkt zich tot het weergeven van de officiële standpunten van de 'socialistische' wereld; dat maakt zijn bijdrage weinig interessant.

De Duitser Franz Ansprenger komt in zijn bijdrage over Namibië en de Apartheidspolitiek tot de verrassende these dat de Verenigde Naties het als hun doel zouden zien niet alleen de vrede te bewaren, maar ook verandering te brengen in de internationale orde (p. 197). Voorzover dat al waar is, geldt dat toch slechts voor sommige leden van de VN. De opzet van de VN maakt deze internationale organisatie in wezen status quo bevestigend. Wellicht is dat een van de redenen

deze vormvereisten (op pp. 54-6 wordt de 'demand revealing' à la Tideman en Tullock aangevallen omdat dit mechanisme in strijd is met de anonimiteit). Riker concludeert dat de relatieve meerderheidsregel bij 2 alternatieven, bij voorbeeld in de vorm van een perfect tweepartijstelsel, alleen dan als een superieure methode mag worden beschouwd als men de 2 alternatieven als gegeven beschouwt. Doet men dat niet, dan wordt het van belang te weten of de betreffende alternatieven op billijke wijze naar voren zijn gekomen. Als de keuze-mogelijkheid wordt opgelegd, dan is zelfs de relatieve meerderheidsregel geen billijke methode (pp. 60-4).

In het vierde hoofdstuk inspecteert Riker de eigenaardigheden van stemprocedures die op meer dan 2 alternatieven worden toegepast. Riker onderscheidt zes varianten van de meerderheidsregel (waaronder recente varianten als die van Copeland, Kemeny en Schwartz), drie varianten van de positionele regel (waaronder de 'approval voting', à la Brams en Fishburn en, uiteraard, de Borda-methode) en drie varianten van de utilitaristische regel. De werking van deze regels wordt beoordeeld met behulp van zes criteria (naast de criteria van May het criterium van de Condorcet-winnaar, het criterium van de onafhankelijkheid van irrelevante alternatieven en een consistentie-maatstaf). Riker laat zien dat geen enkele regel aan al deze criteria voldoet. Meer in het bijzonder wijst hij op de strijdigheden tussen de consistentie-maatstaf en de meerderheidsregel, tussen de onafhankelijkheidseis en de Borda-methode, tussen de anonimiteitseis en de methode van 'approval voting' en tussen de onafhankelijkheidseis en de utilitaristische methode. De tweede tekortkoming van de democratie is dat er in de verzameling van democratische stemprocedures geen procedure te vinden is die een *acceptable* aggregatie van standpunten waarborgt. Rikers persoonlijke voorkeur gaat uit naar een bepaalde combinatie van regels (p. 113). In het vijfde hoofdstuk begint Riker met een bespreking van de betekenis van de democratische eindbeslissingen. Volgens hem is Arrows onmogelijkheidstheorema relevant voor de leer van de democratie omdat

- cyclusvorming kan optreden;
- cyclusvorming zal optreden bij stemmingen over belangrijke kwesties (waarover vaak geen consensus te bereiken is);
- de maatstaf van de onafhankelijkheid van kansloze alternatieven niet verwaarloosd mag worden (pp. 129-130);
- het opgeven van de transititeitseis (door Plott en Sen) de spanning tussen billijkheid en collectieve rationaliteit niet opheft.

De derde tekortkoming van de democratie is dat niet gegarandeerd kan worden dat de eindbeslissing niet *willekeurig* is.

In het zesde en zevende hoofdstuk komt Riker langs een andere weg tot dezelfde conclusie. In het zesde hoofdstuk gaat hij in op het strategisch stemgedrag, de stemmenruil in het bijzonder (pp. 156-167). In het zevende hoofdstuk geeft hij vele voorbeelden van de manipulatie van de democratische agenda. In dit hoofdstuk brengt Riker op p. 181 een caesuur aan als hij begint aan de behandeling van een onderwerp dat hem de laatste jaren vaker in beslag heeft genomen, namelijk het politieke evenwicht. In veertien pagina's (pp. 181-195) geeft hij een beknopt overzicht van de recente theorie van het politieke evenwicht (Black, Kramer, Plott,

McKelvey en Schofield). Uit deze theorie leidt Riker af dat stabiele evenwichten in de democratische politiek uitzonderlijk zijn en dat veranderingen in de vorm van agendaverschuivingen regel zijn.

In het achtste hoofdstuk tracht Riker het proces van politieke verandering (political disequilibrium) inzichtelijker te maken met behulp van een politicologische evolutietheorie waarin de politiek als een nulsom-spel wordt opgevat en de onvrede van verliezers een bewegende kracht is. Evenals vele andere evolutietheoretici stelt Riker vast dat zijn politicologische evolutietheorie alleen maar globale voorspellingen mogelijk maakt (p. 212). In het negende hoofdstuk wordt de evolutietheorie geïllustreerd aan de hand van het voorbeeld van de Amerikaanse slavernij-kwestie.

In het tiende hoofdstuk concludeert Riker tenslotte dat het ideaal van het populisme geen stand houdt in het licht van de bevindingen van de politieke-besluitvormingstheorie. Het liberalisme stelt aan de politieke democratie zeer beperkte eisen, namelijk preventie van overheersing en preventie van tyrannie (dat wil zeggen grote nutsverliezen voor de meerderheid van de bevolking), en kan daarom wel standhouden. Een combinatie van liberalisme en populisme is volgens de schrijver onmogelijk.

Het verwijt dat men Riker kan maken is dat hij een onbillijke tweekamp tussen liberalisme en populisme opvoert. Van meet af aan is duidelijk dat hij niets moet hebben van een populistische interpretatie van democratische waarden (zoals de waarde positieve vrijheid). De conclusie dat de Amerikaanse 'liberal democracy' niet perfect is maar wel de best uitvoerbare vorm van democratische besluitvorming ligt dan al zonder omweg voor het oprapen. De verdienste van Riker is tweeledig. Hij geeft een samenvatting van recente artikelen op het vakgebied van de politieke-besluitvormingstheorie die verspreid zijn over vele tijdschriften en die alleen nog voor specialisten geschreven worden. Het fraaie van Rikers samenvatting is dat hij aansluit bij zijn vroegere inzichten over de politiek als nulsomspel, de cardinale nutsmeting, de betekenis van het tweepartijstelsel en dergelijke (een element van traditie) én dat hij een politicologische interpretatie geeft aan de nieuwe artikelenliteratuur met behulp van vele rekenvoorbeelden (een element van nieuwheid).

Rikers lijst van tekortkomingen van de democratie vormt een regelrechte uitdaging aan het adres van theoretici die zwaar leunen op een interpretatie van verkiezingen als uitingen van de publieke opinie (ik denk aan contracttheorieën, theorieën over politieke verplichting en legitimiteitstheorieën). Een schrale troost is dat zelfs Riker zich niet kan onthouden van een interpretatie van verkiezingen. Van 1800 tot 1856 staan de Amerikaanse presidentsverkiezingen in het teken van agrarische expansie, van 1860 tot 1928 in het teken van commerciële expansie en van 1932 tot 1980 in het teken van de expansie van de verzorgingsstaat, weet Riker (pp. 239-241). Het is nu eenmaal het lot van de politieke-besluitvormingstheorie dat zij een verbinding moet leggen tussen democratische eindbeslissingen en de preferenties van kiezers.

J. W. de Beus

Els Witte, Jan Craeybeckx, **Politieke geschiedenis van België sinds 1830. Spanningen in een burgerlijke democratie**, Antwerpen, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, 1981, XVI + 535 pag., f 62,-

Basisbegrip in deze studie is, zoals trouwens de titel direct al laat verstaan, 'burgerlijke democratie'. België zou volgens de auteurs typisch een burgerlijke democratie zijn. In de betekenis van zowel 'bourgeois' democratie als politiek stelsel waarin de burgerij (zij die, vanuit sociaal-economisch oogpunt bezien, de middenklasse uitmaken) een toonaangevende rol heeft gespeeld en deze tevens tot op heden behield.

De onafhankelijkheid van 1830 kwam er grotendeels door toedoen van de burgerij uit die tijd.

De strijd voor de ontvoogding van het Vlaamssprekend volksdeel van België werd op gang gebracht in goed-burgerlijke middens, eind de negentiende eeuw.

België is altijd een democratie geweest, waar de niet-burgerij (de arbeiders) eigenlijk grotendeels buitenspel is gezet. (Dit ondanks het feit dat de arbeidersklasse in de loop van die anderhalve eeuw politiek machtig geworden is. Is per slot van rekening de Belgische Socialistische Partij niet een van de grote gevestigde partijen van het land geworden? Men kan zich echter afvragen in hoeverre dit ten koste is gegaan van allerlei verburgerlijking en aanverwante coöptatie binnen het politiek establishment).

Anderzijds is er de Belgische variant van de pacificatiedemocratie. Dat zou men dus ook politiek kunnen noemen die wezenlijk 'bourgeois' is naar aard en vorm: de politiek van het overleg en compromis. Dit heeft in België geleid tot een typische variant van politieke besluitvorming: de welbekende formule van 'pacten' (Sociaal, School-, Cultuur-, regeringspact) en 'conclaven'. Een politiek, zoals de auteurs er steeds weer aan herinneren, die crop gericht is te allen prijze openlijke klassentegenstellingen en -conflicten (en een eventuele escalatie daarvan) zoniet in te dijen, dan toch zoveel mogelijk te verdoezelen. Een democratie die regeren en besturen overlaat aan notabelen-politici en bewindvoerders-technocraten.

Hoe die democratie er gekomen is, met de burgerij die het nog altijd meestal voor het zeggen heeft en waarvan een 'bourgeois' politieke cultuur de grondslag vormt, wordt door historische analyse duidelijk gemaakt.

Het grote pluspunt van dit werk is dat een aantal vaste gegevens, vertrouwde verschijnselen en wetmatigheden van de politieke bouw en dynamiek van België in een nieuw daglicht komen te staan, nu hun historische achtergrond en groei door de tijd geschetst zijn.

Telkens weer wordt m.a.w. in dit werk bevestigd hoe relevant en verrijkend een dergelijke historische duiding wel is.

Temeer omdat de auteurs in hun analyse direct aansluiting zoeken bij verworven theorieën en inzichten uit de politicologie, met name bij de stellingen van L. Huyse en A. van den Brande over de typisch Belgische politieke configuratie waarin drie fundamentele breuklijnen (religieus-levensbeschouwelijk, sociaal-economisch, etno-linguïstisch) elkaar doorkruisen en aldus, eigenaardig genoeg, in feite het

systeem overeind houden. Met natuurlijk de bovenbouw van de pacificatiedemocratie, die zich daarop geënt heeft (en de dienovereenkomstige specifieke verhouding elite-massa).

In dit boek kan men lezen hoe ieder van die breuklijnen de laatste 150 jaar gegroeid is; wat achtereenvolgens het telkens weer wisselend stramien was van hun onderlinge verhouding; en het geheel van concrete historische feiten en ontwikkelingen, dat in ieder van die fasen past (en dat is de belangrijkste bijdrage van dit werk).

Zoals de auteurs zelf uitdrukkelijk in de inleiding stellen, is het er hun primair om te doen geweest te komen tot 'een meer synthetisch georiënteerd overzicht dat zich eerder tot doel zou stellen de hoofdlijnen weer te geven van het groeiproces naar de huidige politieke situatie. De klemtoon ligt in dit werk dus geenszins op het feitenrelas. Het wil een proeve tot interpretatie zijn ...' Dus duidelijk iets anders dan Theo Luyckx' overbekende 'Belgische politieke geschiedenis van 1789 tot heden' - waarin welbewust enkel gedetailleerd feitenmateriaal gerapporteerd wordt.

Els Witte en Jan Craeybeckx gaan niettemin minutieus en grondig in op bepaalde feiten en ontwikkelingen. Omdat dit precisiewerk kadert binnen een geheel van gerichte analyse, wordt men evenwel niet overrompeld door die veelheid aan details en specificaties. De onderliggende ratio die de auteurs zoeken tussen al die feiten en ontwikkelingen in de Belgische politieke geschiedenis sinds 1830, kan men aanvechten. Zeker het totaalbeeld dat zij daarvan geven: de onomkeerbare weg naar een alsmar meer 'verburgerlijkte' democratie.

Blijft dat er toch verbanden gelegd zijn en naar meer omvattende verklaringen gezocht werd. Hetgeen, wat verder ook de bezwaren weze tegen die burgerdemocratie-stelling, in ieder geval de verdienste heeft dat men meer perspectief krijgt en een beter beeld van wat anders een historische wirwar zou blijven van gebeurtenissen, problematieken, conflicten en veranderingen.

De auteurs hebben hun analyse opgedeeld in twee helften. Deel I bestrijkt de 1830-1918-fase van de Belgische politieke geschiedenis, onder de titel 'ontstaan en evolutie van het burgerlijk parlementarisme'. De tweede helft van het boek beschrijft de periode 1918-1981, met vier stadia van de politieke ontwikkeling, waaraan telkens een hoofdstuk gewijd is. De Eerste Wereldoorlog, de grote economische depressie van de jaren '30, de Tweede Wereldoorlog en tenslotte de algemene stakingen in België in de winter van 1960-1961 zijn daarbij als referentiepunten genomen. Het laatste hoofdstuk van dit tweede deel behandelt 'het tijdvak van de massaconsumptie en van de staatsvorming vanaf de jaren zestig'.

De 1914-'18 caesuur hebben Witte en Craeybeckx gekozen omdat naar hun mening er dan een wezenlijke ommekeer heeft plaatsgevonden. Tot de Eerste Wereldoorlog had men een politiek bedrijf, dat overheerst werd door het burgerlijke parlementarisme. Nadien werden de bakens definitief verzet met de doorbraak en het tot ontwikkeling komen van de massademocratie in de ons nu bekende vorm.

Tallose thema's zijn in beide helften op een boeiende en hoogst inzichtelijke manier beschreven. Met name in het eerste gedeelte zijn aan te stippen de beschou-